

Ксенія Анатоліївна Андросович,

докторка психологічних наук,
старша дослідниця, старша наукова співробітниця
відділу інтелектуального розвитку обдарованої особистості,
Інститут обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0002-2530-5586>

Анастасія Миколаївна Баханська,

наукова співробітниця
відділу інтелектуального розвитку обдарованої особистості,
Інститут обдарованої дитини НАПН України,
м. Київ, Україна

 <https://orcid.org/0000-0003-0359-2569>

УДК 159.923.2+159.947

DOI: [https://doi.org/10.63437/3083-6425-2025-4\(99\)-12](https://doi.org/10.63437/3083-6425-2025-4(99)-12)

РЕЗУЛЬТАТИ ПІЛОТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПАРАМЕТРІВ ТА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПОКАЗНИКІВ ІНТЕЛЕКТУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Анотація.

У статті представлено результати пілотного емпіричного дослідження соціальних параметрів та індивідуальних показників інтелекту здобувачів освіти в умовах сучасних соціальних викликів. Вибірку склали здобувачі закладів загальної середньої, фахової передвищої та вищої освіти м. Києва та інших регіонів України. За допомогою комплексу методик (В. Щербатих, BASIC Ph, С. Бубнова, Н. Холл) проаналізовано рівні стресу, стратегії подолання, ціннісні орієнтації та емоційний інтелект респондентів. Виявлено високий інтегральний рівень емоційного інтелекту при низьких показниках саморегуляції та самомотивації. Встановлено, що третина вибірки перебуває у стані сильного стресу, домінують когнітивні стратегії подолання. Визначено пріоритетність гуманістичних і дозвілєвих цінностей. Отримані дані обґрунтовують розширення діагностичного комплексу (тести Р. Кеттелла, Дж. Равена, Big Five) для системного вивчення соціального мислення обдарованої молоді та розробки стратегій їхнього розвитку в сучасному освітньому середовищі.

Ключові слова: соціальне мислення; емоційний інтелект; стресодолання; ціннісні орієнтації; обдаровані здобувачі освіти.

Актуальність дослідження зумовлена посиленням соціально-психологічних викликів, у яких сьогодні формується особистість здобувача освіти. Умови війни, тривалої невизначеності, інформаційного перевантаження та трансформації освітнього середовища висувають підвищені вимоги до здатності молоді зберігати психологічну стійкість, відповідально взаємодіяти з іншими та реалізовувати власний потенціал. Особливої уваги в цьому контексті потребують обдаровані учні, для яких високий інтелектуальний потенціал не завжди

поєднується з достатнім рівнем емоційної зрілості, соціальної компетентності та навичок саморегуляції.

Соціальне мислення як інтегративна характеристика, що поєднує когнітивні, емоційні, мотиваційні та ціннісні компоненти, постає ключовою умовою успішної соціальної адаптації та самореалізації обдарованої особистості. Воно забезпечує здатність розуміти соціальні ситуації, прогнозувати наслідки власних і чужих дій, приймати морально відповідальні рішення та будувати

конструктивні стратегії взаємодії. Водночас сучасні дослідження засвідчують фрагментарність емпіричних даних щодо взаємозв'язків між інтелектуальними, емоційними, мотиваційними, характерологічними та психофізіологічними параметрами розвитку обдарованих здобувачів освіти, а також дефіцит комплексних діагностичних підходів до вивчення соціального мислення в підлітковому та юнацькому віці.

У цих умовах особливої наукової значущості набуває пілотне дослідження, що спрямоване на емпіричне виявлення соціальних параметрів та індивідуальних показників інтелекту обдарованої молоді, зокрема: рівня стресу й домінуючих стратегій стресодолавання, структури ціннісних орієнтацій, емоційного інтелекту та їхнього взаємозв'язку з віковими й освітніми особливостями. Отримані результати дають змогу не лише описати актуальний психоемоційний стан здобувачів освіти, а й окреслити напрями розроблення цільових психоосвітніх програм, спрямованих на розвиток соціального мислення, емоційної компетентності та психологічної стійкості обдарованих учнів і студентів.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі результатів пілотного емпіричного дослідження проаналізувати соціальні параметри та індивідуальні показники інтелекту обдарованих здобувачів освіти (рівень стресу, стратегії стресодолавання, структуру ціннісних орієнтацій та емоційного інтелекту), виявити їх взаємозв'язки й окреслити напрями подальшого вдосконалення діагностичного комплексу для вивчення та розвитку соціального мислення обдарованої молоді.

У процесі дослідження було реалізовано низку завдань, спрямованих на поглиблене вивчення соціального мислення обдарованої молоді. По-перше, здійснено систематичний теоретичний аналіз сучасних україномовних та англійськомовних праць, у яких соціальне мислення розглядається як інтегративний конструкт, що пов'язаний із соціальним та емоційним інтелектом, особистісною зрілістю й успішністю соціальної взаємодії. На основі праць Н. Вінник, А. Лучинкіної та співавторів було встановлено, що становлення інтелектуально обдарованого старшокласника відбувається в логіці розвитку комунікативного, мотиваційного, характерологічного, рефлексивного, емоційного й психофізіологічного компонентів, які забезпечують продуктивність соціальної поведінки та готовність до морально відповідальних рішень [1; 2].

Аналіз концептуалізацій соціального інтелекту в наукових доробках О. Матеюка, Ю. Суходолі, А. Руденка та колег дав змогу виявити, що соціальний інтелект послідовно описується як специфічне когнітивне утворення, що забезпечує адекватне розуміння іншої людини, прогнозування її поведінки та адаптацію особистості до вимог соціального середовища. Автори підкреслюють його багаторівневу структуру, що поєднує когні-

тивні, емоційні та поведінкові компоненти [3; 4; 7]. У межах цього підходу соціальне мислення інтерпретується як вищий рівень соціального інтелекту, пов'язаний зі здатністю усвідомлено аналізувати соціальні ситуації, бачити смисли та наслідки власних і чужих дій, використовувати соціальний досвід для прийняття рішень у складних, морально насичених контекстах.

Узагальнення досліджень емоційного інтелекту (Ю. Савченко, Ю. Бреус, а також D. Goleman, R. Boyatzis) дало змогу встановити, що розвиток емоційної компетентності постає необхідною умовою сформованості соціального мислення, оскільки саме емоційне розуміння та регуляція забезпечують емпатійне ставлення до іншого, толерантність до невизначеності та готовність до співпраці [5; 6; 8; 9].

Додатковий аналіз праць, що присвячені модельним підходам до стресодолавання та резиліентності (модель BASIC Ph M. Lahad), надав можливість виявити, що соціальне мислення обдарованої молоді формується у взаємодії з її індивідуальними стратегіями подолання стресу й особистісними ресурсами, які інтегрують переконання, емоції, уяву, когніцію, соціальну підтримку та тілесно-поведінкові форми реагування [10].

Нарешті, аналіз досліджень обдарованості (N. Vynnyk, O. Mateyuk, M. Kunkel та ін.) показав, що саме соціальний вимір інтелекту – здатність мислити про соціальні системи, себе в них і можливі наслідки взаємодії – виступає ключовою умовою конструктивної соціальної ідентифікації та самореалізації.

Узагальнивши результати теоретичного аналізу, було сформовано концептуальну модель соціального мислення обдарованої особистості, яка охоплює:

- когнітивний компонент (соціальна перцепція, інтерпретація поведінки, аналіз соціальних ситуацій);
- емоційний компонент (емпатія, емоційна регуляція, емоційна чутливість);
- мотиваційний компонент (прагнення до успіху, пізнавальна активність, соціальна відповідальність);
- ціннісний компонент (моральні орієнтації, соціальні установки, значущі життєві смисли).

У процесі опрацювання літератури також було виявлено прогалини в сучасних дослідженнях, зокрема: недостатня увага до системного аналізу взаємозв'язків між інтелектуальними, мотиваційними, емоційними та характерологічними характеристиками; обмежена кількість емпіричних робіт, присвячених соціальному мисленню саме обдарованих підлітків; відсутність комплексних діагностичних підходів, що дають змогу одночасно оцінити когнітивні, емоційні, особистісні та поведінкові параметри соціального мислення.

Це стало теоретичною основою для подальшої побудови методичного комплексу й емпіричної пере-

вірки взаємозв'язків між інтелектуальними, мотиваційними, характерологічними та психофізіологічними характеристиками обдарованої особистості.

У процесі дослідження використано комплекс діагностичних методик для вивчення соціальних параметрів та індивідуальних показників інтелекту особистості учнів ліцею. Під час пілотного етапу дослідження було використано чотири психодіагностичні методики, що спрямовані на вивчення стресових проявів, ресурсів подолання, ціннісних орієнтацій та емоційного інтелекту обдарованих учнів. Тест на визначення рівня стресу за В. Щербатих (48 запитань) забезпечив виявлення інтелектуальних, емоційних, фізіологічних і поведінкових ознак стресу в діапазоні від відсутності стресу до небезпечної стадії, що дало змогу кількісно оцінити ступінь психологічної напруги в умовах навчального навантаження. Ресурсо-орієнтована модель стресодолавання BASIC Ph (36 запитань) дала змогу описати індивідуальний профіль використання шести модальностей подолання (переконання та цінності, емоційна експресія, соціальні зв'язки, уява та творчість, когнітивні стратегії, фізичні ресурси), а методика С. Бубнової «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» (66 пунктів) забезпечила емпіричне вивчення смислової й ціннісної сфери досліджуваних (відпочинок, матеріальний добробут, естетичні переживання, милосердя, кохання, пізнання, статус, визнання, соціальна активність, спілкування, здоров'я). Доповненням до цього блоку стала методика вивчення структури емоційного інтелекту Н. Холла, що дала змогу оцінити рівень емоційної обізнаності, самоконтролю, самомотивації та емпатії, тобто ті компоненти, що безпосередньо впливають на якість міжособистісної взаємодії та соціального мислення.

Аналіз результатів пілотного дослідження допомагає окреслити цілісну картину соціально-емоційного функціонування здобувачів освіти. За методикою вивчення емоційного інтелекту Н. Холла (N = 215) встановлено, що для більшості респондентів

характерний високий інтегральний рівень емоційного інтелекту: 67 % опитаних продемонстрували високі показники, ще 8 % – середні, тоді як 25 % належать до групи з низьким рівнем емоційної компетентності. Це свідчить про загалом сприятливий потенціал вибірки щодо усвідомлення та використання емоційних ресурсів у міжособистісній взаємодії, але водночас вказує на наявність значної групи ризику, якій потрібна цілеспрямована психологічна підтримка (табл. 1).

Таблиця 1

Результати діагностики структури емоційного інтелекту особистості, інтегральний (Н. Холла), N = 215

Показник/бали рівень		К-сть	%
70 і більше	високий	143	67 %
40–69	середній	18	8 %
39 і менше	низький	54	25 %
		215	

Парціальний аналіз п'яти шкал емоційного інтелекту показав (табл. 2), що найбільш проблемними для респондентів є самопізнання, емоційна саморегуляція, мотивація та соціальний вплив. За шкалою «Самопізнання» понад половина опитаних (56 %) має низький рівень, що обмежує їхню здатність диференціювати власні емоційні стани та усвідомлювати їхній вплив на поведінку. Ще критичнішою є ситуація зі «Саморегуляцією»: 77 % респондентів мають низькі показники, що свідчить про труднощі в управлінні імпульсивними реакціями, емоційною напругою та стресовими станами. Понад половина опитаних демонструють низький рівень «Мотивації», що може проявлятися в зниженні наполегливості, стійкості до фрустрації та готовності доводити розпочаті справи до завершення.

Низькі показники за шкалою «Соціальний вплив» (56 %) вказують на невпевненість у власних комунікативних можливостях та обмеженість

Таблиця 2

Результати діагностики структури емоційного інтелекту особистості, парціальний (Н. Холла), N = 215

Показники/бали	Рівень	Шкала Самопізнання		Шкала Саморегуляція		Шкала Мотивація		Шкала Емпатія		Шкала Соціальні навички	
		К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%
14 і більше	високий;	21	10 %	12	6 %	35	16 %	36	17 %	28	13 %
8–13	середній;	73	34 %	37	17 %	55	26 %	33	16 %	31	15 %
7 і менш	низький.	121	56 %	166	77 %	125	58 %	108	50 %	121	56 %
		215									

досвіду конструктивного впливу на інших. Водночас за шкалою «Емпатія» переважають середні показники, що дає підстави вважати емпатійність потенційним ресурсом для розвитку соціального мислення.

Дані щодо рівня стресу ($N = 466$) доповнюють отриману картину (табл. 3). Лише близько п'ятої частини респондентів (21,46 %) перебувають у зоні відсутнього або низького стресу, ще майже 20 % – у стані помірного, контрольованого стресу. Найчисельнішою є група з рівнем «напруження» (25,11 %), яка вже відображає підвищений ризик переходу до хронічного стресу. Особливе занепокоєння викликає той факт, що приблизно третина вибірки (30,25 %) перебуває в стані сильного стресу або небезпечної стадії стресового виснаження.

Це свідчить про високий рівень психоемоційного навантаження, зумовленого поєднанням навчальних, особистісних і соціально-політичних чинників, і підкреслює актуальність превентивних і корекційних програм підтримки ментального здоров'я здобувачів освіти.

Результати діагностики за ресурсо-орієнтованою моделлю стресодолання BASIC Ph ($N = 387$) показали виразне домінування когнітивних стратегій подолання: 62 % респондентів використовують насамперед аналіз ситуації, логічне осмислення проблеми, планування й раціональний вибір способів дії (табл. 4).

Це узгоджується з високим інтелектуальним потенціалом обдарованої молоді, але водночас засвідчує обмежене залучення інших ресурсів – емоційного вираження, соціальної підтримки, творчої діяльності, тілесно-рухових практик і ціннісно-сислової рефлексії. Найрідше як провідні використовуються стратегії Affect, Socialization, Imagination, Physical та Belief & values, що знижує гнучкість системи психологічної адаптації. Таким чином, можна говорити про «перекос» у бік раціонально-когнітивного способу реагування в разі недостатнього розвитку цілісного, інтегрованого підходу до подолання стресу.

Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій (С. Бубнова, $N = 188$) дала змогу виокремити пріоритетні цінності для досліджуваної вибірки (рис. 1).

Найвищі середні показники отримали такі цінності, як «Допомога та милосердя до інших людей», «Визнання та повага людей, вплив на оточуючих», а також «Відпочинок» і «Приємне проведення часу». Натомість менш значущими виявилися «Пошук і насолода прекрасним», «Соціальна активність для змін у суспільстві» та «Високий соціальний статус та управління людьми».

Порівняння учнів ліцеїв/гімназій ($N = 87$), (табл. 5) і студентів фахового коледжу та ЗВО ($N = 101$), (табл. 6) показало, що ліцеїсти більшою мірою орієнтовані на пізнання нового, творчо-

Таблиця 3

Результати діагностики за тестом на визначення рівня стресу (за В. Ю. Щербатих), $N = 466$

Рівень		К-сть	%	
0–5	стрес відсутній	100	21,46	
6–12	помірний стрес	93	19,96	
13–24	напруження	117	25,11	
25–40	сильний стрес	96	20,6	30,25
► 40	небезпечна стадія стресу	45	9,66	
		466	100	

Таблиця 4

Результати діагностики за методикою «Ресурсо-орієнтована модель стресодолання BASIC Ph», М. Лахад, $N = 387$

Найбільш розвинута стратегія		К-сть	%	
1	Віра, переконання, цінності	В	51	13 %
2	Емоції, почуття	А	16	4 %
3	Соціальні зв'язки, соціальна підтримка	С	26	7 %
4	Уява, мрії, спогади	І	54	14 %
5	Когнітивні стратегії	С	240	62 %
6	Тілесні ресурси, фізична активність	РН	31	8 %

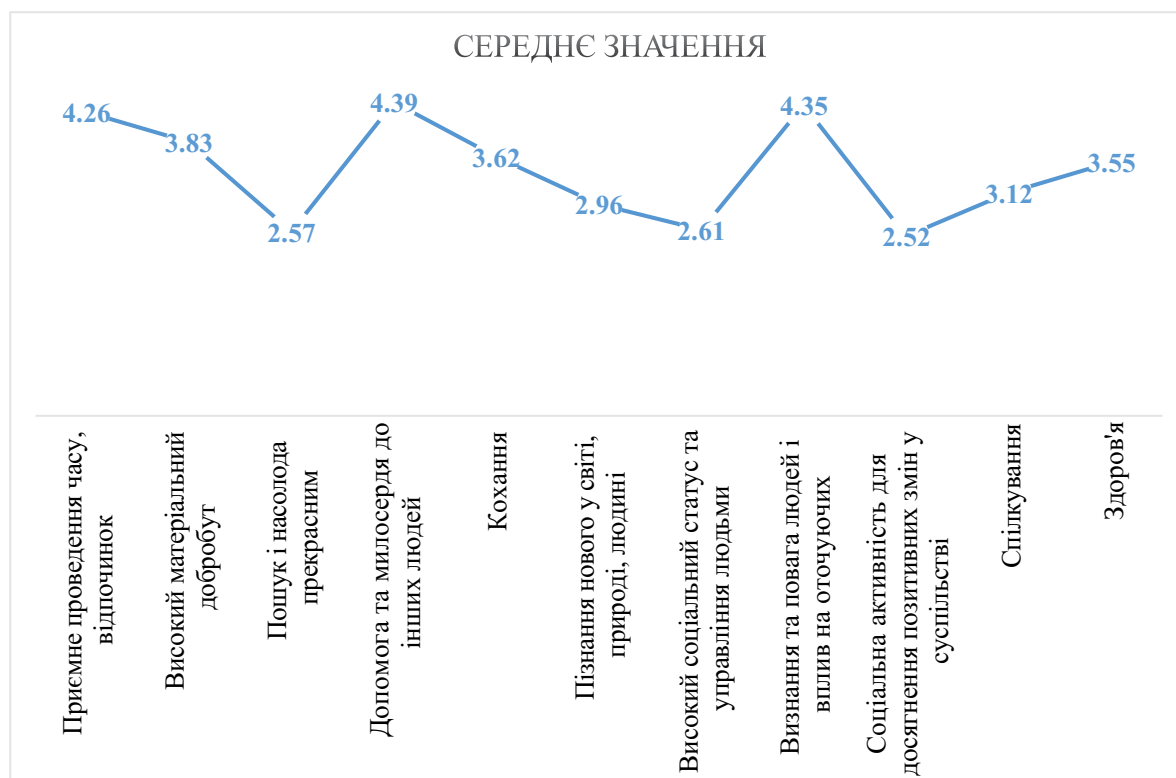

Рис. 1. Діаграма структури ціннісних орієнтації групи, N = 188

естетичні цінності, міжособистісне спілкування та соціальну ініціативу, тоді як студенти надають більшої ваги матеріальному добробуту та соціальному визнанню (табл. 5). Це відображає певний зсув від пізнавально-гуманістичної до прагматично-інструментальної ціннісної орієнтації в процесі дорослішання.

Підсумовуючи, доходимо висновків, що учні ліцею (гімназії) мають більш гармонійний баланс між соціумом, особистим благополуччям і самореалізацією. Активніше присутня пізнавальна, творчо-естетична мотивація та соціальна ініціатива. Схильність до дозвіллєвої активності й визнання, підтримує емоційне благополуччя. Таким чином, ліцеїстам рекомендовано сприяти творчому та пізнавальному розвитку через арттерапію, екоінтенсиви.

Щодо студентів фахових закладів передвищої та вищої освіти, то вони схильні до матеріального добробуту, допомоги іншим і визнання – соціально-альтруїстичні та амбіційні мотиви. Значно менше зорієнтовані на творчий розвиток, пізнання нового, лідерство й естетику. Вказують на ціннісні зміни в процесі дорослішання: акцент на практичній користі та соціальному статусі. Студентам рекомендується підсилити мотивацію до самопізнання й соціальної активності через проекти з лідерства, волонтерства, освітні ініціативи.

Узагальнюючи результати, можна констатувати, що обдаровані здобувачі освіти демонструють високий потенціал емоційного інтелекту та когнітивного подолання стресу на тлі значної

поширеності стресових станів і недостатньої розвиненості емоційної саморегуляції, самомотивації, соціального впливу й багатовимірних ресурсів стресодолавання. Поєднання цих чинників з особливостями ціннісної сфери створює як ризики, так і можливості для розвитку соціального мислення: з одного боку, фіксується вразливість до психо-емоційного виснаження, а з іншого – наявний потужний гуманістичний та інтелектуальний потенціал, що може бути реалізований через цілеспрямовані психоосвітні програми, тренінги емоційної регуляції, розвиток комунікативної компетентності та ціннісної рефлексії.

Отримані результати комплексної діагностики дають змогу схарактеризувати соціально-психологічний профіль обдарованої молоді крізь призму емоційного інтелекту, стресостійкості, ціннісних орієнтацій та індивідуальних ресурсів подолання складних ситуацій. Сукупність цих параметрів допомагають описати ключові соціальні характеристики обдарованої особистості, визначити її адаптаційний потенціал і прогнозувати соціально значущі траєкторії розвитку.

Насамперед варто зазначити, що інтегральний рівень емоційного інтелекту у значної частини вибірки є високим, що свідчить про здатність великої групи обдарованих здобувачів освіти ефективно взаємодіяти з оточенням, вибудовувати соціально конструктивні відносини та впливати на емоційний клімат у спільноті. Разом із тим, парціальний аналіз показав значні диспропорції: попри високу емпатійність частини респондентів, саморегуляція,

Таблиця 5

Структура ціннісних орієнтацій студентів коледжу, ЗВО

	Присміє проведення часу, відпочинок	Високий матеріальний добробут	Пошук та насолода прекрасним	Допомога та милосердя до інших людей	Кохання	Пізнання нового у світі, природі, людях	Високий соціальний статус та управління людьми	Візнання та повага людей та вплив на оточуючих	Соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві	Спілкування	Здоров'я							
0 - 1 бал	3	3%	13%	43%	2	2%	10%	18%	29	3%	25	3%	3	3%	25	6%	7	7%
2 бали	9	9%	9%	21%	3	3%	14%	24%	29	4%	36	4%	4	4%	36	25%	16	16%
3 бали	17	17%	17%	16%	14	14%	18%	33%	20	20%	20	12%	12	12%	20	35%	24	24%
4 бали	26	26%	22%	13%	31	31%	29	15%	14	14%	30	30%	30	30%	15	33%	27	27%
5 балів	31	31%	17%	7%	27	27%	21	5%	6	6%	33	33%	33	4%	4%	1%	21	21%
6 балів	15	15%	23%	1%	24	24%	9	9%	3	3%	19	19%	19	1%	1%	1%	6	6%
Середнє значення	4,16	3,88	2,13	4,48	3,61	2,80	2,39	4,42	2,33	3,01	3,55							

мотиваційна сфера та навички соціального впливу залишаються недостатньо сформованими, що ускладнює соціальну адаптацію та може веде до фрагментарності соціальної поведінки. Для обдарованої молоді це особливо важливо, адже саме ці якості визначають її здатність реалізовувати лідер-

Таблиця 6

Структура ціннісних орієнтацій учнів ліцею, гімназії

	Присміє проведення часу, відпочинок	Високий матеріальний добробут	Пошук та насолода прекрасним	Допомога та милосердя до інших людей	Кохання	Пізнання нового у світі, природі, людях	Високий соціальний статус та управління людьми	Візнання та повага людей та вплив на оточуючих	Соціальна активність для досягнення позитивних змін у суспільстві	Спілкування	Здоров'я												
												К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%	К-сть	%		
0 - 1 бал	Дуже низький рівень	2	2%	10	11%	20	23%	4	5%	6	7%	13	15%	21	24%	6	7%	20	23%	6	7%	5	6%
	Низький рівень	7	8%	13	15%	12	14%	5	6%	18	21%	22	25%	19	22%	7	8%	24	28%	17	20%	12	14%
	Рівень нижче середнього	13	15%	15	17%	18	21%	15	17%	14	16%	16	18%	14	16%	11	13%	18	21%	27	31%	26	30%
	Середній рівень	22	25%	14	16%	18	21%	19	22%	21	24%	16	18%	15	17%	14	16%	11	13%	27	31%	23	26%
	Рівень вище середнього	21	24%	16	18%	10	11%	24	28%	18	21%	13	15%	13	15%	28	32%	11	13%	6	7%	15	17%
5 балів	Високий рівень	22	25%	19	22%	9	10%	20	23%	10	11%	7	8%	5	6%	21	24%	3	3%	4	5%	6	7%
	Середнє значення	4,37	3,77	3,09	4,29	3,63	3,14	2,86	4,28	2,74	3,25	3,54											

ський потенціал, брати відповідальність та забезпечувати сталі форми соціальної активності.

Порівняння учнівської та студентської вибірок підкреслює вікову закономірність розвитку соціального мислення: учні ліцеїв демонструють вищу емоційну нестабільність і нижчу соціальну саморегуляцію, тоді

як студенти зазвичай мають вищий рівень свідомого контролю, самостійності та орієнтації на соціальні результати діяльності. Це свідчить, що соціальні параметри обдарованої особистості суттєво залежать від ступеня соціалізації та досвіду взаємодії з ширшим соціальним середовищем.

Аналіз рівня стресу підтверджує, що помітна частина респондентів перебуває у стані напруження та сильного стресу. Для соціального розвитку обдарованої особистості такі показники мають принципове значення: тривале емоційне виснаження знижує ефективність соціальних контактів, ускладнює інтеграцію в групу, сприяє унікальній поведінці та звуженню соціальних інтересів. Це означає, що соціальний потенціал обдарованої молоді нерідко залишається нереалізованим через нестачу адаптаційних ресурсів, що варто враховувати під час вибудовування програм психолого-педагогічної підтримки.

Дані моделі BASIC Ph демонструють, що домінантною стратегією копіювання є когнітивна, а саме: здатність аналізувати, логічно структурувати ситуацію, діяти раціонально. Така стратегія відповідає високим інтелектуальним можливостям обдарованих здобувачів, однак водночас підкреслює слабкість соціально-комунікативних та емоційно-експресивних стратегій, що безпосередньо визначають якість соціальної взаємодії, вміння просити про допомогу, підтримувати колективні форми діяльності. Тобто соціальний потенціал значної частини вибірки залишається інтелектуально орієнтованим, а не інтегрованим у широку систему соціальної поведінки.

Структура ціннісних орієнтацій дала змогу уточнити соціальні параметри обдарованої особистості: і учні, і студенти високо оцінюють гуманістичні цінності – допомогу, милосердя, повагу, що вказує на сформовану соціальну спрямованість, відкритість до взаємодії та схильність до просоціальної поведінки. Учні проявляють більшу естетичну та пізнавальну мотивацію, тоді як студенти зорієнтовані на визнання, матеріальний добробут і соціальний статус. Це підтверджує, що з віком відбувається переорієнтація від творчо-пізнавальних мотивів до прагматичних соціальних цілей, що є характерною рисою соціального становлення обдарованої особистості в юності.

Водночас аналіз пілотних даних показав і певні методичні обмеження. Хоча зазначені чотири методики дають змогу отримати важливу інформацію про рівень стресу, ресурси подолання, ціннісні орієнтації та емоційний інтелект, вони не дають цілісного уявлення про власне соціальний інтелект як ядро соціального мислення, а також не забезпечують достатньої диференціації інтелектуальних і характерологічних показників. Для виявлення взаємозв'язків між інтелектуальними, мотиваційними, характерологічними та психофізі-

ологічними властивостями особистості – виникла потреба цілеспрямовано розширити методичний комплекс за рахунок низки додаткових тестів.

Так, ми дійшли висновку, щоб для проведення експериментального етапу дослідження потребує доповнення комплексу психодіагностичних методик діагностичними інструментами, добір яких зумовлений логікою дослідження та системним баченням соціального мислення. По-перше, для безпосереднього вимірювання соціального інтелекту як здатності розуміти поведінку інших, інтерпретувати соціальні ситуації та прогнозувати наслідки міжособистісних взаємодій, планується застосувати тест соціального інтелекту в адаптації О. Михайлової. Ця методика дає змогу отримати показники соціальної перцепції, розуміння невербальних і вербальних сигналів, аналізу логіки соціальних ситуацій, що забезпечує вихід на ядро соціального мислення в контексті реальних міжособистісних стосунків.

По-друге, з метою доповнення об'єктивних тестових показників суб'єктивним виміром соціальної компетентності буде використано опитувальник соціального інтелекту TPOMCE (TSIS). Він дає змогу оцінити самооцінку соціальної обізнаності, соціальних навичок і здатності до соціальної адаптації. Порівняння результатів тесту Михайлової та опитувальника TSIS дозволить виявити співвідношення між реальними соціально-когнітивними здібностями й уявленнями обдарованих ліцеїстів про власну ефективність у спілкуванні, що є важливим для розроблення індивідуалізованих програм розвитку.

По-третє, для оцінювання інтелектуального потенціалу як ключового параметра обдарованості й одного з центральних компонентів особистісного інтелекту до комплексу будуть включені інтелектуальний тест Р. Кеттелла та прогресивні матриці Равена. Ці методики є класичними інструментами вимірювання інтелекту, логічного й індуктивного мислення, здатності до виявлення закономірностей у вербальному та невербальному матеріалі. Їх поєднання дає змогу отримати як інтегральний показник інтелектуального розвитку, так і диференційований профіль когнітивних здібностей, що уможлиблює аналіз кореляцій між інтелектуальними, мотиваційними та соціально-перцептивними параметрами.

По-четверте, для розкриття характерологічних і особистісних передумов соціального мислення комплекс буде доповнено методикою Леонгарда–Шмішека, що дає змогу виявити типи акцентуацій характеру, та опитувальником Великої п'ятірки (Big Five) як інструментом діагностики базових особистісних рис (екстраверсія, доброзичливість, сумлінність, емоційна стабільність, відкритість до досвіду). Введення цих двох методик забезпечить можливість описати індивідуальні особливості реагування, стиль міжособистісної взаємодії, емоційну й волюву регуляцію, що є важливими

детермінантами проявів соціального мислення в реальних соціальних ситуаціях.

Таким чином, доповнення існуючого комплексу чотирьох методик ще шістьма тестами допомагає перейти від фрагментарного вимірювання окремих психологічних параметрів до багатовимірної системної діагностики соціального мислення обдарованої молоді. У сукупності тест на рівень стресу, модель BASIC Ph, методики Бубнової та Холла, тести соціального інтелекту (Михайлова, TSIS), інтелектуальні тести (Кеттелл, Равен), а також інструменти діагностики типу особистості (Леонгард–Шмішек, Big Five) забезпечують комплексне вивчення взаємозв'язків між інтелектуальними, мотиваційними, характерологічними та психофізіологічними властивостями особистості. Це створює надійне наукове підґрунтя для подальшого емпіричного дослідження кореляцій соціальних параметрів та індивідуальних показників інтелекту й для вироблення перспективних стратегій розвитку соціального мислення обдарованих учнів у сучасному освітньому просторі.

Таким чином, комплексна діагностика показала, що обдарована молодь має високий інтелектуальний і гуманістичний потенціал, проте недостатньо розвинені навички емоційної саморегуляції та соціального впливу, що знижує ефективність соціальної взаємодії й адаптації. Висока поширеність стресу та домінування когнітивних копінг-стратегій засвідчують потребу у формуванні ширшого спектра соціально-емоційних компетентностей. Для отримання цілісної картини соціального мислення необхідне розширення методичного інструментарію за рахунок тестів соціального інтелекту, інтелектуальних і особистісних методик. Подальші дослідження мають бути спрямовані на виявлення взаємозв'язків між інтелектуальними, емоційними та характерологічними параметрами обдарованих учнів, а також на розроблення ефективних програм розвитку їхнього соціального мислення та соціальної компетентності в освітньому середовищі.

Використані літературні джерела

1. Вінник Н. Модель особистості інтелектуально обдарованого старшокласника. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/24583/1/N_Vinnyk_PPtp_IL%20_2.pdf.
2. Лучинкіна А. І. Розвиток інтелектуально обдарованості засобами Інтернету: посібник. за заг. ред. Ю. М. Ковальчук. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2015. 70 с.
3. Матеюк О., Суходоля Ю. Соціальний інтелект: історія виникнення, динаміка точок зору на його сутність та зміст. *Психологічні тревелоги*. 2023. № 1. URL: <https://pt.khmn.edu.ua/index.php/pt/article/view/73>.
4. Руденко А. І., Данчук Ю. П., Логвіна О. А. Особливості розвитку соціального інтелекту дітей молодшого шкільного віку в сучасних умовах цифрового середовища. *Психологічні студії*. 2023. № 4. URL: <https://psych.studies/2023.4.10>.

5. Савченко Ю. Ю. Розвиток емоційного інтелекту учнів молодшого шкільного віку. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 12. С. 12–16. URL: <https://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2014/12/5.pdf>.

6. Бреус Ю. В. Роль емоційного інтелекту в професійній діяльності керівника закладу середньої освіти: навч. посіб. Київ: ДП «НБЦ «Пріоритети», 2016. 36 с.

7. Boyatzis R. E. Social Intelligence. The Wiley Encyclopedia of Personality and Individual Differences. 2020. URL: https://www.researchgate.net/publication/346787434_Social_Intelligence.

8. Goleman D. Social Intelligence: The New Science of Human Relationships. New York: Bantam Books, 2006.

9. Thorndike E. L. Intelligence and its Uses. *Harper's Magazine*. 1920. Vol. 140. P. 227–235.

10. Lahad M., Shacham M., Ayalon O. The "BASIC Ph" Model of Coping and Resiliency: Theory, Research and Cross-Cultural Application. London: Jessica Kingsley Publishers, 2012.

11. Kunkel M. A., Chapa B., Patterson G., Walling D. The Experience of Giftedness: A Concept Map. *Gifted Child Quarterly*. 1995. Vol. 39. No. 3. P. 126–134.

References

1. Vinnyk, N. (n.d.). Model osobystosti intelektualno obdarovanoho starshoklasnyka [Model of the personality of an intellectually gifted high school student]. Retrieved from: https://elibrary.kubg.edu.ua/24583/1/N_Vinnyk_PPtp_IL%20_2.pdf [in Ukrainian].
2. Luchynkina, A. I. (2015). Rozvytok intelektualnoi obdarovanosti zasobamy Internetu [Development of intellectual giftedness by means of the Internet]. Kyiv, 70 p. [in Ukrainian].
3. Mateiuk, O., & Sukhodolia, Yu. (2023). Sotsialnyi intelekt: istoriia vynyknennia, dynamika tochok zoru na yoho sutnist ta zmist [Social intelligence: History of origin and dynamics of views on its essence and content]. *Psykhologichni travelohy – Psychological Travelogues*, 1, 1-9. Retrieved from: <https://pt.khmn.edu.ua/index.php/pt/article/view/73> [in Ukrainian].
4. Rudenok, A. I., Danchuk, Yu. P., & Lohvina, O. A. (2023). Osoblyvosti rozvytku sotsialnoho intelektu ditei molodshoho shkilnoho viku v suchasnykh umovakh tsyfrovoho seredovyshcha [Features of the development of social intelligence of primary school children in modern digital environment]. *Psykhologichni studii – Psychological Studies*, 4, 1-12. Retrieved from: <https://psych.studies/2023.4.10> [in Ukrainian].
5. Savchenko, Yu. Yu. (2014). Rozvytok emotsiinoho intelektu uchniv molodshoho shkilnoho viku [Development of emotional intelligence of primary school students]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti – Education and Development of a Gifted Personality*, 12, 12-16. Retrieved from: <https://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2014/12/5.pdf> [in Ukrainian].
6. Breus, Yu. V. (2016). Rol emotsiinoho intelektu v profesiinii diialnosti kerivnyka zakladu serednoi osvity [The role of emotional intelligence in the professional activity of a secondary education institution head]. Kyiv, 36 p. [in Ukrainian].

7. Boyatzis, R. E. (2020). Social intelligence. *The Wiley Encyclopedia of Personality and Individual Differences*. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/346787434_Social_Intelligence.

8. Goleman, D. (2006). Social intelligence: The new science of human relationships. New York, 403 p.

9. Thorndike, E. L. (1920). Intelligence and its uses. *Harper's Magazine*, 140, 227-235.

10. Lahad, M., Shacham, M., & Ayalon, O. (2012). The "BASIC Ph" model of coping and resiliency: Theory, research and cross-cultural application. London, 384 p.

11. Kunkel, M. A., Chapa, B., Patterson, G., & Walling, D. (1995). The experience of giftedness: A concept map. *Gifted Child Quarterly*, 39 (3), 126-134.

Androsovykh Kseniia, Doctor of Psychological Sciences, Senior Researcher, Department of Intellectual Development of Gifted Personality, Institute of the Gifted Child of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Bakhanska Anastasiia, Research Fellow, Department of Intellectual Development, Institute of Gifted Child of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

RESULTS OF A PILOT STUDY OF SOCIAL PARAMETERS AND INDIVIDUAL INTELLIGENCE INDICATORS OF STUDENTS

Summary.

The article presents the results of a pilot empirical study of social parameters and individual indicators of intelligence of students in the context of modern social challenges. The sample consisted of students from general secondary, vocational pre-higher, and higher education institutions in Kyiv and other regions of Ukraine. A set of psychodiagnostic techniques was used: a test to determine stress levels (V. Shcherbatykh), a resource-oriented model

of stress management BASIC Ph (M. Lakhad), a technique for diagnosing the real structure of value orientations (S. Bubnova), and a technique for studying emotional intelligence (N. Hall). It was shown that the majority of respondents have a high integral level of emotional intelligence, but partial scales revealed low scores for self-awareness, emotional self-regulation, self-motivation, and social influence. A significant prevalence of stressful states has been established: almost a third of the sample is in zones of severe and dangerous stress, combined with the dominance of cognitive coping strategies and insufficient use of emotional, social, creative, and physical resources. The structure of value orientations revealed the leading role of humanistic, leisure, and recognition values, as well as age differences between high school and university students. The results of the pilot study became the basis for further expansion of the diagnostic complex, as it will allow moving from fragmentary assessment of individual psychological characteristics to multidimensional, systematic diagnosis of social thinking of gifted youth. The addition of social intelligence tests (adapted by O. Mikhailova, TSIS questionnaire), intelligence tests (R. Kettell, Raven's progressive matrices) and personality trait diagnostic tools (Leongard-Shmishchek, Big Five) will ensure comprehensive coverage of cognitive, motivational, emotional, characterological, and psychophysiological parameters of development. This approach will create a holistic view of the interrelationships between different levels of personality functioning, form a reliable empirical basis for further research into social parameters and individual indicators of intelligence, and open up the possibility of developing effective strategies for the development of social thinking in gifted students in the modern educational environment.

Keywords: social thinking; emotional intelligence; stress management; value orientations; gifted students.

Прийнято 5 листопада 2025 року. Затверджено 28 листопада 2025 року